

Cel projektu

Wartości zawarte w art. 2 TUE określają tożsamość Unii Europejskiej jako wspólnego porządku prawnego. Art. 2 TUE nie stanowi zwykłego wyznaczenia kierunku lub wyrażenia woli o charakterze politycznym, lecz wskazuje wartości, które stanowią o samej tożsamości Unii jako wspólnego porządku prawnego – wartości, które zostały skonkretyzowane w zasadach przekładających się dla państw członkowskich na prawnie wiążące zobowiązania (C-156/21, 232). Przystępując do Unii, Państwa Członkowskie zobowiązały się do wspierania tych wartości, co obejmuje obowiązek nieobniżania poziomu ochrony tych wartości oraz obowiązek podejmowania środków w celu ich realizacji (rzecznik generalny Čapeta, C-769/22, 183). Unia musi być także w stanie tych wartości bronić (C-156/21, 127).

Odniesienia te wskazują na pojawiające się orzecznictwo, które może zmienić relacje między Unią a państwami członkowskimi, a także między Unią a państwami trzecimi, z którymi UE utrzymuje szczególne stosunki, takimi jak państwa EFTA i Wielka Brytania. Niniejsze badania mają na celu analizę i sformułowanie hipotez dotyczących praktycznego stosowania wartości UE oraz ich wpływu na rynek wewnętrzny, zarówno w jego ramach funkcjonalnych, jak i w poszczególnych sektorach.

Opis badania

Dominującymi mechanizmami ułatwiającymi integrację w ramach współczesnego rynku wewnętrznego UE są wzajemne uznawanie, minimalna harmonizacja sektorowa i złożona koordynacja regulacyjna (zob. np. Hofmann, 2009). Co istotne, wszystkie te mechanizmy są możliwe dzięki wzajemnemu zaufaniu wynikającemu z domniemania zgodności z art. 2 TUE. To z kolei stwarza potencjalną lukę w skutecznej ochronie sądowej: wspólne wartości muszą być zagwarantowane w każdym państwie członkowskim, jednak organy krajowe nie mogą dokonywać merytorycznej kontroli zgodności decyzji swoich odpowiedników w innych państwach członkowskich, co de facto pozostawia mechanizmy pionowe jako jedyne środki zapewniające zgodność z ramami wartości UE. W ramach sieci demokratycznej UE przyjęto przepisy zarówno na rynku wewnętrznym UE, jak i w przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości, mające na celu budowanie faktycznego zaufania do współpracy transgranicznej, a także ochronę wartości UE. Na przykład rozporządzenie w sprawie mechanizmu warunkowości praworządności pośrednio chroni wartość praworządności poprzez ochronę budżetu UE.

Karta UE stanowi podstawowy mechanizm zapewniający ochronę praw podstawowych, a przyszłe przystąpienie UE do EKPC ma na celu wypełnienie wszelkich luk w zakresie ochrony praw człowieka. Ponadto ograniczone kompetencje w zakresie demokracji spowodowały, że prawodawca unijny przyjął lub zaproponował środki oparte na zasadach rynku wewnętrznego (rozporządzenie 2024/900 w sprawie usług reklamy politycznej i rozporządzenie 2024/1083 w sprawie europejskiej ustawy o wolności mediów zostały przyjęte na podstawie art. 114 TFUE, podobnie jak wniosek dotyczący dyrektywy w sprawie przejrzystości reprezentacji interesów w imieniu państw trzecich; wniosek dotyczący ustawy o sprawiedliwości cyfrowej z 2026 r. będzie oparty na ochronie konsumentów) lub jako środki wspierające, które dominują w proponowanej tarczy demokracji. Dyrektywa 2024/1069 w sprawie postępowań sądowych przeciwko SLAPP opiera się na art. 81 TFUE dotyczącym współpracy sądowej w sprawach cywilnych i ogranicza się do postępowań transgranicznych, chyba że państwa członkowskie dobrowolnie zdecydują się rozszerzyć jej zakres na postępowania krajowe mające wpływ na wolność wypowiedzi.

Uzasadnienie podjęcia badania

Coraz częstsze stosowanie wartości UE doprowadziło do powstania bogatego zbioru przepisów transgranicznych, które mają wpływ na obszary tradycyjnie należące do wyłącznej kompetencji państw członkowskich. Niniejsze badanie pokaże, w jaki sposób prawo UE dotyczące rynku wewnętrznego ewoluuje w odpowiedzi na zagrożenia dla wspólnych wartości i jak reaguje na te zagrożenia. Na tej podstawie będzie również możliwe wyciągnięcie wniosków na temat tego, w jaki sposób prawo rynku wewnętrznego UE może i powinno reagować na naruszenie wartości określonych w art. 2 TUE przez państwo członkowskie. Na tej podstawie będzie również możliwe wyciągnięcie wniosków na temat tego, w jaki sposób prawo rynku wewnętrznego UE może i powinno reagować na naruszenie wartości określonych w art. 2 TUE przez państwo członkowskie. Badania te mają kluczowe znaczenie, ponieważ (a) ta dziedzina prawa UE obecnie się rozwija, (b) skutki tych zmian mają wpływ na elementy strukturalne krajowych systemów prawnych, co z kolei wpływa na funkcjonowanie rynku wewnętrznego, zarówno pod względem konsekwencji rynkowych, jak i procedur administracyjnych dostosowanych w celu zapewnienia skuteczności prawa rynku wewnętrznego, oraz (c) umożliwiają one krajom kandydującym odpowiednie przygotowanie się do przystąpienia do UE. Badania te mają zatem ważny komponent teoretyczny, a także całkowicie praktyczne zastosowanie w przyszłości, wynikające dodatkowo z doświadczeń związanych z pogorszeniem się sytuacji w zakresie wartości i późniejszym przywróceniem ich stanu poprzedniego, które ma obecnie miejsce w Polsce.

Oczekiwane znaczące rezultaty

Badanie to zaowocuje co najmniej sześcioma publikacjami naukowymi w wysoko ocenianych międzynarodowych czasopismach w języku angielskim. Dodatkowo, w trakcie badania będą publikowane blogi oraz artykuły opiniodawcze w formie tekstowej i wideo, a jego wyniki będą prezentowane na międzynarodowych konferencjach w całym okresie trwania projektu. Z konferencji zostanie przygotowana publikacja książkowa.